

Posudek školitele

Dějiny farnosti v Ústí nad Orlicí jako obraz římskokatolické církve v Československu v letech 1948–1961

Michal SKLENÁŘ

Diplomová práce, FF UK, Praha 2014

Pohled do dějin římskokatolické církve ve 20. století otevírá řadu důležitých otázek, mezi něž jednoznačně patří život církve v komunistickém režimu. Zatímco dějiny církve jako instituce se v posledním čtvrtstoletí těší poměrně velkému zájmu (a to nejen ve vztahu k padesátým a šedesátým letům dvacátého století), podstatně méně je probádán lokální kontext – každodenní zápasy, způsoby vyjednávání, vnímání útlaku, podoby reglementace nebo důmyslné strategie přežití. Diplomová práce Michala Sklenáře je v tomto smyslu velmi důležitým počinem, který jednak ukazuje život církve v mikrohistorické perspektivě, jednak otevírá průhled k důležitým procesům, které poznamenaly církev jako celek, avšak z analýzy režimních strategií ani dějin církve jako instituce přitom nemusí být hned viditelné.

Svou práci Sklenář zahajuje velmi důkladnou analýzou komunistické doktríny a jejího vztahu k učení římskokatolické církve. Ačkoliv bych na úrovni myšlenkové viděl mezi křesťanstvím a komunismem mnohem více styčných bodů, než Michal Sklenář připouští, pro dějiny 50. let je jeho výklad, zdůrazňující zásadní odlišnost, až protikladnost dvou myšlenkových systémů, korektní. Ve středu sporu přitom je materialismus a na něm založenou kritika náboženství – zatímco marxisté-leninisté považovali zrušení náboženství za jeden z klíčů překonání staré společnosti, v učení církve byla tato snaha pojmána jako pošlapání civilizačních hodnot. Podle Sklenáře právě na tomto ideovém rozporu stál protiklad mezi křesťanstvím a komunismem v daném období.

Druhou část své práce Sklenář věnuje proměnám církve jako instituce po roce 1945. Sleduje snahy o podlomení vlivu církve shora, tedy právní cestou a represivními zásahy vůči církevní hierarchii. Analýza právních a represivních akcí přitom nevynechává žádné z důležitých polí, charakteristických pro snahu rozbít vliv církve ve společnosti – ve školství, při slavnostech a obecně ve veřejném prostoru.

Odsud se Sklenářovi otevírá průhled do lokálního prostoru – děkanu Václavu Boštíkovi a jeho činnosti do roku 1961 na poli pastorační i stavební. Sleduje klíčové spory o stavební projekty

a Boštíkova pastorační činnost. Soustředí se přitom na způsoby a strategie, jimiž se Boštík snažil překonávat omezení, která mu poučovací režim kladl, a zajistit život společnosti. Asi nejzajímavější pasáží této části je analýza Boštíkova legalismu, prostřednictvím něhož na jedné straně děkan Boštík dokázal i v nepříznivé době zajistit jistou autonomii společnosti, který se však zároveň stával pomyslnou „pastí“, neboť stvrzoval autoritu režimu a jeho „socialistické zákonosti“.

Jako školitel musím ocenit systematickosti Sklenářovy práce, a to jak na poli koncepčním a metodologickém, tak v jeho badatelské práci. Systematickosti jeho vlastní práce šla ruku v ruce s otevřeností vůči dalším projektům v semináři a účastí v kritických diskusích. Pokud bych z perspektivy školitele měl zmínit motiv, které by se Michalu Sklenářovi mohl stát podnětem pro další bádání (a který bych vložil do diskuse při obhajobě), je myšlenka, zmiňovaná v části o proměnách episkopátu a krátce také v závěru (s 54n, s. 129), totiž vztah mezi „rozpadem dosavadního zvykového kariérního řádu“ v církvi a „rozšířením pole působnosti jednotlivých duchovních správců“. Zdá se totiž, že na lokální úrovni se celkové podlomení vlivu římskokatolické církve mohlo paradoxně projevit dočasným posílením postavení lokálních duchovních správců. To by dokládalo relativní úspěch děkana Boštíka v řadě akcí (pozlacení sochy Panny Marie apod.) v mocenské a ideologické konstelaci, která podobným akcím zjevně příliš nepřála. Tím se opět otevírá palčivá otázka, co je v daném příběhu „výjimka“ a co „pravidlo“ – konkrétně zda skutečně jsou Boštíkovy konsensuální strategie (pozlacení sochy Panny Marie na náměstí, Boštíkovo přijetí čestné plakety za zvelebení města v roce 1956, jeho zmíněný legalismus) jen pomyslnou výjimkou z pravidla (v tomto případě z neslučitelnosti komunismu a křesťanství, z totalitního ovládnutí církve režimem) anebo se třeba do budoucna otevírají interpretační možnosti další, které by ukázaly propojenost mocenských nároků a poslušnosti lidí, úzký vztah mezi „svěhlavým“ (eigen-sinnig) pojetím spravedlnosti a stabilizace mocenského řádu.

To jsou však otevřené otázky, které nijak nesnižují obrovský intelektuální i badatelský výkon Michala Sklenáře. Jeho diplomovou práci velmi vřele doporučuji k úspěšné obhajobě a navrhuji hodnotit práci jako výbornou.

Doc. PhDr. Michal P u l l m a n n , PhD.